

İlkokulda Türkçe Dersinde Kazandırılmak İstlenen Değerler Doğrultusunda Kullanılan Atasözlerine Bakış

İrfan MERİÇ

Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Dalı,
irfandilek8384@gmail.com, ORCID: 0009-0002-6582-306X

Özet

Atasözleri, toplumun geçmişte yaşadığı olayların kültürel durumlarını yansıtan yapılardır. Bu bakımdan atasözleri, toplumla alakalı kültürel görüşlerini gelecek kuşaklara aktarmada önemli bir değerdir. Atasözlerimiz kişiler arası aktarılmak istenen değerler için güzel söyleyiş biçimlerinden bir yoldur. Atasözleri, yaşanan coğrafyadaki etkilenilen kültürleri sonraki kuşaklara bırakmada büyük etkiye sahiptir. Her millete ait atasözleri vardır ve atasözü oluşum sürecinde kendi kimliklerinden beslenmişlerdir. Bir ülkenin düşünce yapıları, yaşam biçimleri, inançları ve gelenekleri atasözlerinde görmek hem çok doğal hem de olması gereken bir durumdur. Bu çalışmadaki amaç ilkokulda Türkçe dersinde kazandırılmak istenen değerler doğrultusunda kullanılan atasözleri üzerinde durmaktır.

Anahtar Sözcükler: Atasözleri, Değerler Eğitimi, Toplumsal Kültür

Overview of Projects Used in Accordance with the Values to Be Intended in Turkish Class in Primary School

Abstract

Proverbs are structures that reflect the cultural situations of events that society has experienced in the past. In this respect, proverbs are an important value in transferring their cultural views about society to future generations. Our proverbs are a way of saying the values that are desired to be transferred between people. Proverbs have a great impact on leaving the affected cultures in the living geography to the next generations. There are proverbs belonging to every nation and they were fed from their own identities during the formation process of proverbs. It is both natural and necessary to see a country's mentality, lifestyles, beliefs and traditions in proverbs. The aim of this study is to dwell on the proverbs used in line with the values to be gained in the Turkish lesson in primary school.

Keywords: Proverbs, Values Education, Social Culture

Giriş

Bir ülkenin ileriye gitmesinde temel olan eğitimidir (Kadıoğlu Ateş, 2015: 19-24). Eğitim, insanın yaşamış olduğu hayatı değerleriyle birlikte mutlulukla devam ettirmedeki önemli bir destektir. Bu amaçla, içinde yaşadığı toplumun sosyo- kültürel özelliklerine uygun yaşam becerileri ve değerlerine sahip bireylerin yetiştirilmesi kıymetlidir (Kızılcılık ve Erjem, 1994: 17-26). Bu tanıma dayanarak, değerler, toplumsal bütünlüğün ayrılmaz bir unsurunu oluşturan bireysel düşünce, tutum ve davranışların standardı haline gelir. Bir toplum hayatında her şey değerler açısından belirlenir (Köknel, 2007: 22-27).

Kazanılan değer insanların hayata bakış açısını, felsefelerini belirler. Başka türlü söylemek gerekirse, değerler bireylerin hayatı özümseme ve tercih ettikleri hayat tarzını gerçekleştirmede önemlidir. Bireysel duyguları destekleyen, toplum ahlakını koruyan ve geliştiren bir sistem içerisinde değerlerimizi yeniden tesis etmek, bu göz ardı edilemeyecek önemli bir hedef olmalıdır. Bunlar, çocuklara, hayatın her problemini gösteren, grup eğitimi anlayışıyla birleştirilmiş öğrenme yoluyla karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmayı öğreten temel derslerdir (Kadıoğlu, 2007: 90-96). Her çocuğun kendine göre herkesten farklı bir kabiliyeti olabilir. Ebeveynler bu davranışın ortaya çıkmasında ve süreç içinde gelişmesinde en büyük etkendirler (Stuart ve Beste, 2008, akt. Kadıoğlu Ateş ve Mazi, 2017: 34). Hem ebeveynler hem de öğretmenler geleceğin çocuklarına

ilgi, istek ve ihtiyaçlarını belirlemeleri, potansiyellerine ulaşmaları hedefiyle gerekli desteği vermelidir. Değerler eğitimi konusu elbet ki okul müfredatı için çok önemlidir. Kültürümüzde yüzyıllar boyunca oluşan değerleri aşilayarak kültürel mirasımızdan faydalanmalıyız. Bu noktada sözlü ve yazılı geleneklerle kuşaktan kuşağa aktarılan on binlerce atasözü paha biçilmez bir hazinedir. Öğrencilerin ilgi ve tutum gibi duyuşsal özelliklerinin bilinmesi, beklenen işlevleri yerine getirebilmeleri için önemlidir. Tutumlar, duygusal alandaki davranışların önemli bir parçasıdır. Tutumların zekâ alandaki davranışları derecesinde kıymet verilmesi gerektiği yapılmış çalışmalarla ortaya çıkmıştır (Bloom, 1995 akt. Kadioğlu Ateş, 2015: 127-142).

Değişen ve kendini her konuda geliştirip yenileyen dünyada temelini yitirmeden değişime ve yeniliklere adapte olan insanlar yetiştirmenin zorlukları öğretmenler tarafından bilinmektedir. Öğretmenlik, toplumun huzur ve esenliğini sağlayacak şekilde gelecek nesilleri yetiştirme, bireysel vatandaşlık sürecini geliştirme görevini üstlenen, özverili insanların üstlendiği kutsal bir meslektir (Kadioğlu Ateş ve Kadioğlu, 2018: 109).

Bir tarafta, evrende anlık keşfedilen icatlar ve diğer tarafta ise genç kuşaklara bize ait olan değerlerimizi aşilama arzumuza sahibiz. Bu durum kıymetli davranışların yeni gelecek kuşaklara iletimi vasıtasıyla gerçekleşebilir. Kıymetli davranışlar, bireylerin topluma uyum sağladığı kriterlerdir. Gerçekler sosyal eylemde bulunanların özlemleri için ana çıkış noktasıdır (Özensel, 2003: 23).

Değerin açıklamaları ve tanımları dikkate alındığında değer teriminin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Değerler,

- ✓ Kültürden ayrı olarak düşünülemez.
- ✓ Tutum ve davranışları belirtir.
- ✓ Hayatta iki seçenek arasında kalındığında karar almayı kolaylaştırır.
- ✓ Birleşik çalışmalar üretirler.
- ✓ Kişinin hayatında önemli bir etkiye sahiptirler.
- ✓ Farklı çalışmalara ve kişilere bağlı olarak zaman içinde değişim gösterebilirler.
- ✓ Bireylerin ve toplumun kültürünü yansıtır (Akbaba- Altun, 2003: 7-18).

Değerler eğitimi konusu ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış ve öğrencilere değer eğitimi programları aracılığıyla farklı değerler edindirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Örneğin Dilmaç'ın (1999) ilkokul öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre, insani açıdan kıymetli

kazanımlara sahip kişilerin davranışsal olgunluklarının arttığını belirtmiştir. Thompson (2002), karakter eğitimi programlarının önemine dikkat çekmiş ve değerler eğitiminin ilköğretimin başından itibaren kazanılmasının üzerinde durmuştur. İnsan, yaşadığı çevrenin bir üyesi olarak bu değer kazanımlarını bireysel çabalarıyla edinemez. Bu nedenle okul çağındaki tüm bireyleri uygun kararlar ve davranışlarda bulunmalarını sağlayacak değer ve becerilerle donatmak eğitim programlarının öncelikli hedeflerinden biri olmalıdır (Tay ve Yıldırım, 2009: 1499- 1542).

Toplumda konuşulan dil, bireylerin hayatlarını organize eden onları birbirine bağlayan, onları millileştirmenin sınırlarına getiren, düşüncelerini ve anlamlı olanı iletmelerini aktarır (Özbay 2003: 33-42). İnsan doğduğunda ailesinin konuştuğu dili öğrenerek konuşur. Bu nedenle bireyleri değerlendirme ve var olan değerlerini fark etmelerini ve aktarmalarını sağlama görevi, ana dili öğretimine dayalı olan Türkçe öğretimine düşmektedir. Türkçe dil programının ortak amaçlarından biri de yazılı ve sözlü eserler aracılığıyla öğrencilere Türk kültürünü ve dünyasını tanıtmaktır. Programın konularından biri de “Değerlerimiz” temasıdır. Değerlerimiz temalarında Türk kültürü, Türkiye, bayramlar, programlar, türküler, vatan, kahramanlık, bayraklar gibi konular yer almaktadır (MEB, 2005: 1092-1113).

Derslerin amacına bilgilerin basitçe transfer edilmesi yöntemi kullanılarak ulaşılamaz. Önceki öğretim yöntemlerinde bilginin aktarılması vardır ve bunları ezberlemek ve gerektiği kadar tekrar etmesi ile başarılı sayılır. Ancak dersteki hedef anlama, analiz etme, sentezleme, değerlendirme ve de kendi değerlerinizi öğrenme aşamalarıdır. Ayrıca problem çözebilen, alternatif çözümler üretebilen ve öğrenmeyi öğrenebilen bireyler geleneksel öğretimle verilemez. Bu nedenle derslerde geleneksel yönteme ek olarak alternatif yöntemlerin kullanılması tavsiye edilir (Kadıoğlu Ateş, 2015: 127-142).

Sparka, öğretim yönteminde belirli değerlerin öğrencilere aşılması veya öğrenciler tarafından içselleştirilmesinin sağlanması ve öğrencilerin sahip olduğu değerlerin değiştirilmesidir. Bu sayede programı hazırlayanlar tarafından belirli koşullar dikkate alınarak seçilen değerler, istenmeyen öğrenci davranışlarının önüne geçilerek öğrenciye aktarılır (İşcan, 2007: 33).

Öğretmenin ilk görevi, çocuğun bakış açısından davranışta neyin iyi neyin kötü olduğunu anlamaktır. Öğretmenler, çocuğun kendi inanç ve yargılarına uygunluğundan çok çocuğun kendi ahlaki yargılarıyla ilgilenmelidir. Bu yaklaşımla öğrenciler değerler hakkında akıl yürütebilirler. Sosyal açıdan bakıldığında değerleri, bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda içsel olarak oluşturduğu ve davranışlarına yön verdiği normlar olarak tanımlayabiliriz. Bu tanım, değerlerin

kişisel olarak kazanılması yönünü vurgular. Değerlerin bireysel boyutunda isteklendirme, karar verme, tutumlar, inançlar, ihtiyaçlar gibi kavramlar dikkate alınır. Değer, çevresindeki insanlar tarafından el üstünde tutulan kıymetli davranışlardır. Atasözleri, toplumun değerlerini yansıtan durumlar olarak çok eski zamanlardan beri kültürel unsurların taşınmasında kıymetlidir. Yeni nesillerin bizlerden aldıkları mirası bilmeleri, korumaları gerekmektedir. Atasözlerinin aktardığı toplumsal değerler ile atasözleri değer eğitiminin kıymetli birer parçalarıdır. Atasözlerinin Türkçe dersi sürecinde değerlerin çocuklara aktarımı amacıyla kullanılması böylece verilmek istenen örnekler verilir ve toplumun değerlerini kavraması, paylaşması konusunda kıymetlidir (Akbaş, 2004: 44).

1.1. Proje Çalışmasının Amacı

Burada, ilkokul ve ortaokulda 1-5. sınıflar müfredatının değerlerine uygun Türkçe derslerinde değerleri öğretmek amacıyla hangi atasözlerinin kullanılabileceğini belirtilmiştir. Bundan ötürü ilkokul müfredatında kullanılan değerler ile Türkçe dersindeki atasözlerini açıklamak gerekir. Atasözleri sadece gelişigüzel söylenen süslü sözler değil, fikirlerin kaynağından ve milletin ruhundan akan özüdür; gelenek, uygulama ve inançları ifade eden kristal bir aynadır. Belirtmek gerekir ki değerlerimiz, özdeyişlerimizle görev yönüyle eşdeğerdir. Misyonumuz, değerlerimizi ve kültürümüzü eğitim yoluyla genç nesillere aktarmak ve buna inanan, değerleri koruyan ve özümseyen kuşaklar yetiştirmektir. Atasözlerimiz kültürel mirasımızın en önemli parçasıdır. Günümüz gençleri de son zamanlarda yaşanan yeni gelişmelerin yan etkilerinden zarar görmüş, değerlerimiz olumsuz yönde etkilenmiştir (Ercilasun, 2007: 16).

2.1. Değer Kavramı

Değeri tanımlamak gerekirse birinin güzel ve kullanışlı nitelikleri değerler olarak tanımlanır (TDK, 1959: 198). Bir başka deyişle değer, faydalı ve istenilir olma, aydınlanmış, amaca veya araçlara olan inanç anlamına gelir (Demir ve Acar, 1992: 82). Rokeach'a (1971) göre sosyal bilimlerde ilk kez Znaniecki' in tanıttığı değer kavramı, "değerli" veya "kuvvetli" anlamında Latince "valere" den oluşturulmuştur (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009: 108).

18. asırdan itibaren iktisat ve felsefede çokça kullanılan değer kavramı, bir şeyin veya birinin yüksek ve faydalı niteliklerini, geçerliliğini, tamlığını, çelişkili görünmeksizin ifade eder (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1968: 71). İstenilen yahut istenmeyen olduğuna dair inançtır (Güngör, 2010: 27). Değer, istenen, ihtiyaç hissedilen şeylerdir. Değer, olması gerekli olanı temsil eder (Bolay, 2004: 60). Değeri inanç sıfatıyla belirleyenlerden biri de Sezgin'dir. Onun için değer,

belirli bir davranışın veya benliğin nihai halinin, kişisel veya toplumsal olarak karşıt veya muhalif davranış veya nihai varlık haline tercih edildiğine dair inanmadır (Sezgin 2006: 558). Öte yandan Theodorson (1979) değerleri, değerlendirmeye temel oluşturan, grup üyelerinin güçlü duygusal bağlarının oluşturduğu soyut ve genel bir davranış ilkeleri olarak tanımlamaktadır (Aydın, 2003: 122).

Değerler, bir şeyin kıymetini belirlemeye yardımcı olan bir kıstastır (Aydın ve Gürler, 2012: 1). Değer, insanların yaşam kararları vermelerine, devam eden olaylar hakkında yorum yapmalarına ve onları etkileyen durumlar hakkında yargıda bulunmalarına rehberlik eden ve yardımcı olan inançtır (Bulut, 2011: 7-16). Değer, kavramın önemini belirtmede kullanılan somut olmayan bir ölçü birimidir. Tüm organizmaların, olayların ve olguların durumunu ve kıymetini veren kelimedir (Köknel, 2007: 17). Burada desteklendiği gibi hayatımızı yönlendirmemizi sağlayan unsurlardır değerler. Değerlerin önceliği ve sonuçları kişiden kişiye değişebilir. Bazıları için saygı birincil değer olabilirken, diğerleri için sevgi birincil değer olabilir (Arslantürk, 2012: 2).

Her tarihsel varlık, kendine özgü yapısı içinde değer ortaya koymaktadır. Örneğin hukuk, hak, adalet, vaat, iş ve mülkiyet gibi değerler, toplumsal ilişkiler dünyasında yaptırım gücüne tabi normlar olarak ifade edilmiş ve şekillenmiştir. Toplumsal yapıyı bu ölçüde işlevsel olarak etkileyebilecek değerlerin, yapılarına zarar vermeden, yeni nesillere transferi gerçekleşmelidir. 1920'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde kişilik eğitiminde 70'li yıllarda yapılan çalışmalara dayandığı tespit edilmiştir. 1990' larda toplumsal ve ahlaki değerlerin önemi azalırken, kişisel uyum değerlerinde farklılıklar arttı. Bu dönemden sonra ortaya çıkan problemler, değerleri ve önemini bir kez daha bizlere gösterdi. Bundan dolayı toplum ahlaki ve değer eğitimine önem vermeye başlamışlardır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 15).

Bugün değer eğitimin de programdaki derslerinde belirlenen değerlerin geçilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Ayrıca kişilerin düşünce yapılarını ortaya çıkan kültürel etkenleri değerler biçimindedir (İpşişli, 2011: 77). İnsanlar, sosyal yapılar ve kültürler ile devamlı birbirleriyle etkileşim durumundadırlar. Bu konunun doğası kabul edilmedikçe kültürel kazanılar benimsenmez ve bunlar yeni kuşaklara transfer olmaz (Köknel, 2007: 289).

Değer kavramının farklı bilimlerde nasıl ele alındığına bağlı olarak tanımları vardır:

- ✓ Felsefede nesnelere, insanlar ve nesnelere arasındaki ilişkide değerlendirilmesini isteyen ve ihtiyaç duyan bir varlık olarak ortaya çıkar (Aydın ve Gürler, 2012: 1). Kıymet konulu

değer, bir olgunun algılanmasında ve olgunun belirli niteliklerinin durumun öznesi ile ilişkisi içinde atfedilmesiyle belirlenen tutumdur (Cevizci, 2003: 96).

- ✓ Psikoloji, değerler sorununu felsefeden farklı olarak ele alır. Kişileri, niteliklerini, arzularını, niyetlerini ve davranışlarını yargılamak için kullandığı bir ölçüt anlamı taşımaktadır. Bir inanç olarak değer, dünyamızın bir kısmı hakkındaki anlayışımızın, duygularımızın ve bilgimizin bir bütünleşmesi anlamına gelir. Ancak, belirli bir inanç biçimi olan değerler, zihnin daha yüksek bir organizasyonudur. Yani değerler tek bir inanca değil, birlikte örgütlenmiş bir inançlar bütününe karşılık gelir (Güngör, 2010: 27).
- ✓ Sosyo- kültürel olarak değerler: Toplumdaki varlığını, birliğini, işleyişini, sürdürülebilirliğini sağlamak (Kızılcılık ve Erjem, 1994: 99).
- ✓ Ekonomide ise N. Hartmann'a göre değer, ekonomiden etiğe kullanılan büyük içeriğe sahiptir (Kuçuradi, 2003: 38). Bu kavram ilk olarak ekonomide mevcuttur.

Değerler, neyin ve nasıl davranılacağına ait inançlarımız ve varsayımlarımızdır. Değerlendirmek, "İyi insan, iyi din, iyi ebeveyn, iyi öğretici ve bu kişi neye sahip olarak bir insan olmalı?" sorusu önemlidir. Değer, kişinin iyi ve olgun bir insan olmak için kendine özgü yetenek ve kapasitelerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunan, yaşamı geliştiren ve kutlayan zihinsel durumdur (Hökelekli, 2011: 265). Değerler, davranışlarımızı yönlendiren, inançlarımız ve kurallarımızdır (Hökelekli, 2011: 285). Ahlak kavramı, Arapça' da "huzurlu, doğal, huysuz" anlamına gelen "huluk" kelimesinin çoğuludur (Aydın, 1989: 1). Bir kavrama göre, bireyin diğerlerinin zorlaması olmaksızın bilinçli olarak doğru ve istekli davranışdır (Çağlayan, 2005: 17). Etik standartlar değerlerle tanımlanır (Tarhan, 2012: 51).

Tutum, insan dünyasının bir kısmı hakkındaki anlayışımızın, duygularımızın ve bilgimizin toplamıdır. Değerler, tutumlar için rehber görevi görür. Rokeach (1973), değerler ve tutumlar arasında tekrar ayırım yapar ve bir tutum belirli bir nesne veya duruma odaklansa da değerlerin nesne ve durumların ötesine geçtiğini belirtir (Güngör, 2010: 27-30).

Değer, normdan fazlasını kapsar ve norma sahiptir (Kızılcılık ve Erjem, 1994: 99). Erdem, iyilikseverlik, alçakgönüllülük, cesaret, doğruluk gibi erdemli sayılan niteliklerin toplu adı olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1959: 59).

Etik, felsefi düzeyde etiği konu alır (Feldman, 2012: 11). Etik, kavramların bir parçasıdır. Değer kavramının yerine bu kavramların kullanımını şu şekilde açıklayabiliriz: Değer, inançları içeren ve dolayısıyla alışkanlık olan gerçeklerdir. Bireylerin yaptıklarını düzene koymalarına ve

içselleştirmelerine sorun yoktur. Konuların hepsiyle ilişkilendirilirler ancak konuların değerleri birbirinden farklıdır. Lakin bazı yönlerden girişken yapıdadır (Aydın, 2003: 122).

2.2. Değerlerin Özellikleri

Kavram ile ilgili özelliklerin bilinmesi unutulmuş değerlerimizin hatırlanmasında ve rehber olarak kullanılmasında fayda sağlayacaktır. Bireysel, toplumsal mutluluk açısından gözden kaçan en önemli faktörler, toplumsal değerler ve kültürel özelliklerdir. Değerler üç boyutlu özellikler içerir. Değer duygusallık içermelidir. O zaman o duygu bir kişilik olur ve onu ele geçirmeye başlar (Tarhan, 2012: 20-51).

Değer, bir güdü ile doğan insanın hayatta kalabilmek için benimseyeceği davranışlar bütünüdür. Değer, kendini geliştirerek devamlılığını sağlar (Köknel, 2007: 18). Değerleri birbirine bağlıdır. Değerler arasında yüksek derecede uyum vardır. Dolayısıyla sosyal uyum ile bireylerin davranışları arasında bir bağlantı olabilir (Özensel, 2003: 227). Arzu edilen ve bireyler arasında önem arz eden değerler mevcuttur. İnançlar değerlerin başında gelir. Değerler, davranışları yönlendiren mekanizmadır (Aydın ve Gürler, 2012: 2-3).

Farklılıklarımızı öne çıkaran içimizdeki enerjiyi ortaya çıkaran bir olgudur. Bıraktığımız silinmez iz budur. Değerlerimiz, gösteri unsurumuzun temelidir. Onlar stratejimizin belkemiği, misyondan vizyonumuza ulaşmamızı sağlayan köprüdür. Vizyonumuz için gereklidirler. Kısacası hayatımızdaki en önemli kaldıraçtır kıymetlerimiz (Çağlayan, 2005: 91). Değerler, karşılıklı etki ve eşzamanlı etki ile karakterize edilir. Değerler birbirleriyle etkileşim halindedirler. Değerler birbiri ile bağımsız değildir. Değer statik değildir, değişme potansiyeline sahiptir. Değerdeki değişimler aniden değil zamanla olur. Değerler miras alınmaz. Değerler, toplumsal roller aracılığıyla öğrenilerek bir sonraki nesle aktarılır. Ayrıca öncelikler ve değer zincirleri bireyler arasında farklılık gösterebilmektedir (Şen, 2007: 8-9). Gökçe'ye (1994) göre kültürel bakımdan şekillenir, aynı zamanda etkiye sahiptir. Kültürümüz, değerlerimizi gelecek nesillere aktarma yeteneğiyle bizlere ulaşıyor. Bu sebeple kültür varlığımız, kısa sürede belki de unutulacak değerlerini hatırlamanın en iyi yoludur. Değerlerin bize aktarmak istediklerini daha iyi kavramak için özelliklerini öğrenmek gerekir (Özensel, 2003: 230).

Schwartz ve Bilsky, 1987, değerleri şöyle açıklar:

- 1) Değer bir inançtır.
- 2) Değerler, bireysel hedeflere ulaşmada etkili davranış kalıpları ile ilgilidir.
- 3) Belirli eylem ve durumlara ilişkindir.

4) Değerde kültürel farklılıklar olabilir (Yazıcı, 2006: 499-522).

Silah (2000), değer özelliklerini şöyle listeler:

- 1) Onlar paylaşılabilir.
- 2) Değerlere kıymet verilir.
- 3) Değerler heyecanla bir arada bulunur.
- 4) Değerler soyut olabilir.
- 5) Değerler kalıcı olmalıdır.
- 6) Değer inanç olarak açıklanır.
- 7) Onlar seçimdir (Öztürk, 2011: 12).

Özgüven'e (2011) göre değer özellikleri şöyledir:

- 1) Toplum veya fertler tarafından kabul gören birleşik olgulardır.
- 2) Toplumsal ihtiyaçları ve fertlerin mutluluğunu karşılaması gereken ölçüttür.
- 3) Mantık, his, mutluluk da değer kapsamında mevcuttur.
- 4) Ferdin bilincindeki davranışları yönlendiren motiveledir (Bulut, 2011: 31).

2.3. Değerlerin Görevleri

Değerlerin kişisel ve toplumsal olarak çeşitli görevleri vardır. Bu işlevleri yerine getirmek toplumu mutlu eder. Kişinin benliğini yapılandırır (Akıncı, 2005: 11). Kendisinin ötesine geçer, kişisel olaylar hakkında tutuma sahip olur (Hökelekli, 2007: 63). Eğitimdeki sistemin yönlendirici unsurudur (Kaymakcan ve Meydan, 2011: 30). Değerler, toplumun kararlarını tanımlar (Hökelekli, 2011: 28) Bir topluluğu yapı olarak tasavvur edersek, bireyler yapının kiremitleridir; değer, onun harcıdır (Tarhan, 2012: 13). Kişilerarası bağı güçlendirir. Değerler, herkesi kapsayan davranma kuralları biçiminde tanımlanabilir (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009: 107).

Değerler, özümsemiğimiz şeylerin iyisini hayatımıza katmamıza yardımcı olur. Ayrıca bilmediğimiz nesnelere atıfta bulunarak içimizde var olan korkudan kurtulmamıza yardım eder (Tarhan, 2012: 26). Neyin istenip neyin istenmediğini, beğenilip beğenilmediğini, iyi veya kötünün ne olduğunu belirleyen temel normlar olarak işlev görür (Kızılcılık ve Erjem, 1994: 99). Toplumsal kabule uygun olarak insanları doğru olmaya yönlendirir (Bulut, 2011: 21).

Değerler aracılığıyla kişi tutumlarını ve davranışlarını zihin yoluyla süzgeçten geçirir ve toplumsal alanda kabul edilemez olduğu için kendine zarar vermesini engeller (Akbaş, 2004: 46). Değerler kişinin kendisini, toplumun da fertleri kontrol etmesine olanak tanır (Yazıcı, 2006: 99). Değerler,

geçmişimizdeki mutluluk kaynağımızın temelimize ait kıymetli özelliklerdendir (Tarhan, 2012: 24).

Toplumsal değerlerin görevleri şu şekildedir:

- 1) Değerler, bireylerin ve derneklerin toplumsal değerlerini değerlendirmek için hazır araçlar olarak kullanılır.
- 2) İnsanların dikkatini arzu edilir, faydalı, algılanan nesnelere odaklayan değerlerdir.
- 3) Toplumlarda düşünce, davranış biçimleri değerlerle belirtilir.
- 4) Değerler, insanları sosyal rollerini seçmeye ve yerine getirmeye yönlendirir. İlgi uyandırır, cesaret verirler.
- 5) Değerler, toplumsal denetim ve baskı araçlarıdır (Fichter, 1993: 150).

2.4. Değerlerin Gruplandırılması

İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Sosyal Araştırmalar Merkezi 1998’de çalışmasında değerler;

- 1) Aileye Bağlı Değerler
- 2) Toplumsal Yapıya Bağlı Değerler
- 3) Bireysel Duruma Bağlı Değerler
- 4) Entelektüel Değerler
- 5) Dinine Bağlı Değerler
- 6) Maddi Duruma Değerler şeklinde belirtilmiştir (Uygun, 2006: 51).

“İnsani Değerlerin Eğitimi” başlıklı çalışmasında değerler beş ana gruba ayrılır: doğruluk, sevgi, mutlu hissetme, olumlu davranma ve kavgaya karşı olma (Dilmaç, 1999: 41). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Programı Değer Eğitimi estetik, sosyal, evrensel, etik ve ahlaki olarak sınıflandırılır (Keskin, 2008: 11-13). Farklı biçiminde değerleri gruplandırmışlardır (Demir ve Acar, 1992: 82). Özlem (2002)’de haz duyan, bilgili, ahlâki, estetiksel olan ve dini biçiminde açıklar (Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması, 2010: 17). Değerler, dünya çapında ve kültür olarak çeşitlenir. Kültürel değerler, değerlerin farklı seviyelerde birleşimiyle meydana gelir (Tarhan 2012: 23). Tarhan’ın sınıflandırması kültürel değerlerin atında bir seviyede olduğu ve değerleri kavramada etkililiğini gösterir (Ünder, 1995: 294).

Değerler şu şekilde de gruplanabilir:

- 1) En tepedeki değerler inanç, onur, mutlu olmadır.
- 2) Yardımsever, sevecen, şüpheci, kıskanç gibi değerlerdir araçtır.

3) Davranışsal değerler görgü, moda, mutluluk, geleneksel gibi alanların değerlerini içerir (Mengüşoğlu, 1988: 102).

Schwartz'a (1992) göre değer:

1) Liderlik

2) Başarılı olma

3) Mutluluk

4) Dürtü

5) Bağımsızlık

6) Evrensel olma

7) Yardım etme

8) Geleneklere bağlılık

9) Uyumluluk

10)Güvenlik duygusudur (Öztürk, 2011: 24-25).

2.5. Değerler Eğitiminin Amacı

Global çevrede olduğu gibi ülkemizde de değerlerimizin önemini kaybettiğine dair sorunlar olur. Değer düşüklüğü yeni bir durum olmasa da değer tabelasını zıddına çevirme düşüncesi 19. yüzyıldan beri var. Modernlikten önce bu alanda değer ve kalite için geniş bir topluluk vardı. İyi olan, güzel, dosdoğru, ahlaklı olan her zaman desteklenir; kötü, sahte, sefil, ahaksız her zaman düşük ve kötü olarak kabul edilir. Aydınlanma, Endüstri Devrimi, değerleri ayırmış, ahlak ve dini politikadan, ekonomiden ve sanatsal faaliyetten ayırmış, aralarında net çizgiler çekmiştir. Aydınlanma zihniyeti, yerleşik yaşam tarzlarına, aile yapılarına ve manevi değerlere meydan okurken neredeyse tüm geleneklere, inançlara ve yaşam biçimlerine karşı çıkmıştır (Bolay, 2004: 55-69).

Öte yandan, paylaşmaktan değil tüketmekten mutlu olan modern karakter tipi popüler hale gelmiştir (Tarhan, 2012: 15). Genç nesilleri ailelerinden kopmaya ve tedavi edilemez bir değerler krizine girmeye itmiştir. Değerler eğitiminin genç kuşakları değişime hazırlamada ve değişime eşlik eden kültürel ve sosyal değişimin olası olumsuz etkilerini ortadan kaldırmada önemi, eğitim plan ve programlarının bugüne değin çeşitli nedenlerle görmezden gelinir (Doğan, 2004: 615-633). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk senelerinde din eğitimi konusunda uzmanların görüşleri de dikkate alınarak bu güzergâhlara göre okullar açılmış ve müfredat değiştirilmiştir. İleride bu benimsenmemiş, dini eğitim veren kurumlar kapanmış, din dersleri de işlenmemiştir. 1950 ile

birlikte din eğitimi alanında çalışmalar devam etmiştir (Ayhan, 1999: 1-2). Bahsettiğimiz tüm bu durumlar nedeniyle değerlerin düşmesinin en kötü yanı, insanların sürekli bir memnuniyetsizlik durumunda kalmasıdır. Beklentileri çok yüksek olan hırslı insanlar, günden beklentileri varmış gibi hissederek sabahları gözlerini açarlar (Tarhan, 2012: 52).

Aydınlanma anlayışının zaten çevrelediği bu değerleri gerçekleştirebilmek ise sadece etkin değerler eğitimiyle mümkündür. Global insan, kendisinde var olan insani değerleri, nitelikleri ve özellikleri koruyarak geliştirebilen bireydir (Köknel, 2007: 18-19). Yaşadığı devir ve kültürel yaşam ne olursa olsun, insanlar kendilerini bir değerler evreninde yapılandırır (Poyraz, 2004: 85). Üstün becerilere sahip bireyleri olabildiğince erken tanımak, uygun bir biçimde eğitmek ve yönlendirmek, içinde yaşadıkları topluma katkısı önemli olacaktır. Aileler ve öğretmenler üstün donanıma sahip öğrencilerin gereksinim ve özelliklerini bilip, istenen sonuçların elde edilmesine yardımcı olacak destekleyici bir ortamı başta yaratırlar (Kadioğlu Ateş & Afat, 2018: 36-50).

Globalleşmenin ve medyanın 0-18 yaş arasındaki bireyler üzerindeki etkilerinin güçlü bir şekilde hissedildiği bu günlerde, değerlerin zayıflaması o toplumun devamlılığı için tehdit oluşturmaktadır. Değerler, yaşayan bir toplumu oluşturan ve bireylerini birleştiren unsurlarda ilk sırada yer alır. Bu aşamada değerlerin eğitim yoluyla aktarımı önemlidir (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009: 114). Özellikle son birkaç yıldır ülkemizde eğitimle alakalı yapılan çalışmalar içinde üstün yeteneğe sahip öğrenciler konulu çalışmaların sayısı artmıştır (Kadioğlu Ateş & Aktaş, 2017: 2680-2691).

Son dönemde toplumda öğrenciler arasında şiddetin artması, alkol ve uyuşturucu bağımlılığının yükselmesi, anne-babaya veya öğretmenlere karşı muhalefet, saygı duymama, düzensiz davranış vb. birçok konu aileler ve eğitimciler için ciddi endişelere neden olmaktadır. Diğer taraftan, çocukları ve gençleri kendilerine bağımlı hale getiren, kontrolsüz ve disiplinsiz internet kullanımını içeren, sosyal olgudan yoksun olumsuz davranışlar, şirketin toplumsal değerleri zedeleme noktasındadır. Bütün bunlar etkili ve yaygın değerler eğitimini zorunlu hale getirmektedir. Barışın ve toplumsal bütünlüğün korunması sadece değerlerin yeni kuşaklara iletimi ile sağlanabilir (Hökelekli, 2011: 287-288).

İyi bir insan olmak, özümseven davranış ve karakter sergilemek için değerler eğitimi büyük öneme sahiptir (Çağlayan, 2005: 91). Değerler eğitiminde amaç, kişinin en iyi yönünü ortaya çıkarmaktır, çocuğun kişiliğinin tüm yönlerinin gelişimine katkıda bulunmak ve bireyleri güzel ahlâk ile donatmak ve devamlılığını sağlamaktır. Değerler eğitiminde amaç, bireyin değerlerine sıkıca

sarılan bir birey olmasını destek olur. Bireye değer vermek ancak eğitimle mümkündür. Eğitimin bir diğer görevi de, birikmiş kültürel mirasımızı gelecek kuşaklara iletmektir. Kültürün öğelerinden bir tanesi de değerlerdir. Bu sebeple eğitimin amaçlarından biri de değerlerin iletimidir. Kültürümüzle değerlerimiz arasında yakın bir ilişki vardır. Bunu gelecek kuşaklara aktarmada en güzel araç eğitimidir. Değerler eğitiminde amaç, insanların hem kendileri hem de başkaları için mutluluklarına ve doyumlarına katkıda bulunacak şekilde hareket etmelerini sağlamaktır (Aydın ve Gürler, 2012: 44).

Değerler eğitiminin amacı bireyin karakter, ahlak, karakter ve dürüstlüğü yükseltmektir (Çağlayan, 2005: 92). Temel değerlere ulaşmak için hedefler Türk Milli Eğitimi Temel Kanunu'na ve müfredatın amaçlarına bakıldığında bu açıktır ve ne tür bir insan yetiştirilmesi hedeflendiği açıkça belirtilmiştir (MEB, 1739: 5001- 5113). Değerler eğitimi, eğitimin önemli hedeflerindedir. Kişiye vurgu yapan ve bireysel kimliğe yeni beceriler ekleyerek kurumsal benliğe göre planlama beraber yapılmalıdır. Öğrencilerin kazandıkları değerleri seçip anlamlandırarak gerçek hayatla ilişkisini anlamaları için önemli bir kılavuzdur. Eğitim hedefli yazılmış kanunların çoğunda değerler eğitiminin kıymeti müfredatta vurgulanmaktadır. Çünkü bu konu eğitim kurumlarının odaklandığı ve hayata geçirdiği bir olgudur. Çalışmanın hedefi atasözlerinin etkilediği değerleri bölümlere ayırıp anlamlandırmayı güçlendirmektir (Çağlayan, 2005: 92).

2.6. Atasözleri Kavramı

Atasözü, uzun süreli deney ve gözleme dayalı olarak anlatılan ve halk arasında popüler hale gelen bir söz, bir kıssadır (TTK, 1998: 155). Atalarımızdan kalan, milletin ortak değeri olan öğretici ve bilgilendirici kalıp yargılara atasözleri denir (Koç, 2002: 375). Atasözleri her ülke kendine göre kullanılır ve her ülkenin dilinde tarihe ve coğrafi yapısına göre değişkenlik gösteren farklı isimlerle belirtilir (Oy, 1972: 3). Şimdilerde atasözlerinin çeşitli yönleriyle derlenmesi, incelenmesi “paremiyoloji” adı verilen bir bilimin doğmasında etkili olmuştur (Oy, 1989: 44).

Atasözü sözcüğü Türkiye coğrafyasında çeşitli adlarla temsil edilmiştir:

- ✓ Yüzyıllar boyunca derin Türk mirasına katkıda bulunan Osmanlı İmparatorluğu'nda atasözüne “darb-ı mesel” denilmiştir (Köksal, 1985: 109).
- ✓ Irak Türkçesinde “Büyüklerin Sözü”, Türkçede “makal ve nakıl”, çavuşta “comak ve samah”, Kırım Türkçesinde “kart”, Kırgızcada “makal” (Elçin, 1969: 172).
- ✓ Azerbaycan Türkçesinde “Ataların Sözleri” (Ercilasun, 1992: 31-34).

Türk lehçesinde atasözlerinin bu denli değişik kelimelerle isimlendirilmesi atasözü kültür geçmişimizin önemini açıkça göstermektedir. Farklı kaynaklarda "kelime, haber, nasihat, bildiri, şöret" anlamlarına gelen bu kategori "Sav" şöyle tanımlanır:

Sav/Haber, tavsiye anlamına gelir. O zamandan beri büyükelçiye yazılanları rapor etmesi ve eleştirmesi nedeniyle "savcı" denilmiştir (Öztürk, 1986: 261). Bu tanımdan atasözü kelimesinin neden kullanıldığı anlaşılır. "Söz, haber, mesaj, söylem, ün" anlamlarına gelen "atasözü" terimi, Müslümanlığın etkisiyle mesel terimi kullanılmaya başlandı (Güleç, 2011: 9-10). Cumhuriyetin ilanı ile mesel veya darb-ı mesel kelimelerinin hepsi kaldırılmış ve yerine "atasözleri" veya "ataların sözleri" gelmiştir (Albayrak, 2009: 2).

Atasözü, yüzyıllar boyunca toplumun imtihanlarından, düşüncelerinden ve arzularından doğmuştur. Düzenli, basmakalıp, her yerde ve devamlı doğru olanı söyleyen değerli sözlerdir (Su, 1971: 5). Atasözleri, bir şeyi özlü bir şekilde ifade eden, nesilden nesile aktarılan sözdür (Emir, 1976: 25). Atasözleri, atalarımızın bir kural olarak imtihanlara dayanma, hikmetli düşünceler veya öğütler üzerine kurulu yargılarına dayanan kalıplaşmış biçimlere sahip, yaygın olarak kabul gören sözdür (Püsküllüoğlu, 2008: 178). Başka bir söyleyişle, atalarımızın uzun süredir devam eden gözlem ve deneyimleri ile belirli kıstasların nasihat veya değerli sözler şeklinde kalıplaşmış şeklidir (Pala, 2012: 5).

Tanımlarda sıklıkla yer verilen kavramları düşündüğümüzde atasözleri, uzun tecrübeler sonucu ruhlarmızın derinliklerine işler ve dinde değerler öğretilirken mutlaka kullanılmalıdır. Atasözü, ataların yüzyıllar boyunca edinimlerini gözlemlerini ifade eden öz bir sözdür. Atasözleri, sözel olarak kuşaktan kuşağa aktarılan ve toplumsal bellekte kalıcı olan, gerçek anlamdan çok değişmeceli anlamda dile getirilen kalıp sözlerdir (Oy, 1989: 44). Asırlarca yaşanan ya da karşılaşılan birçok farklı olayı değerlendiren, onları sınıflandıran ve nihayetinde dedesinden torununa aktarılan sözdür (Soykut, 1974: 34). İsmail Hilmi Soykut burada atasözlerinin kıymetli bir miras olmasına dikkat çekmiştir.

Atasözü, tarih boyunca nesilden nesile aktarılan kültür birikiminden oluşan farklı evrelerdeki hayata dair görüşleri, değişmeden anlaşılan bir biçim ve tarza sahip bir kavram olarak sunan anonim bir çeşittir (Öztürk, 1986: 258). Geçmişten bugüne süregelen bu sözler anonimdir ve bir bütün cümle şeklini alır. Kısa biçimde ve kalıp olarak karşımıza çıkan atasözleri, önceki nesillerin gözlem ve değerlendirmelerini, çoğu zaman dilsel biçiminde, hayatımızın yol gösterici bir kuralı

olarak verirler (Sağlam, 2004, 25-28). Atasözleri, insanın toplumsal gerçeğini, iç ve öznel dünyasını var eden, takdir edip eleştiren ve yargılar çıkaran sözlerdir (Kurt, 1991: 2).

8. asra ait Orhun Kitabeleri'nden bugüne değin çeşitli yönleriyle ilgili birçok tanım yapıldı.

Tanımların bazılarına baktığımızda, tanımlarda bazı ortak değerlerin olduğunu görürüz:

- Toplumun genel ürünüdür.
- Atalarımızın deneyimlerini iletirler.
- Kısadır ve özdürler.
- Bunlar kalıplaşmışlardır, kelimeler arası yer değişimi veya eş anlamı olmaz.
- Söz sanatlarını sıklıkla kullanırlar.
- Uzun süreli gözlemler sonucunda ortaya çıkar, toplumsal olaylara açıklamada kullanılır.
- Atasözlerinde toplumda var olan dini değer ve ilkeleri barındırır (Sağlam, 2004: 27).

Bu güne kadar yapılan tüm tanımlardan da anlaşılacağı üzere atasözleri, yol gösterici, nasihat dolu, belli kurallara sahip olarak din, ahlak, millete ait olmak üzere birçok alandan beslendiği kültürel öğeleri taşır.

2.7. Atasözlerinin Tarihçesi

Atasözleri popüler bir kültüre dayalı olgudur ancak ilk ne zaman ve nerede oluşturulduğu net değildir. Belki de ulusların sayıca az topluluklar biçiminde yaşadığı veya dillerin ortak bir birleşik sistem haline geldiği, yiyecek arama zamanlarında olabilir. Kısaca insanoğlunun yaşadığı en eski zamanlarından atasözlerinin olduğu bilinmektedir (Çobanoğlu, 2003: 151-152). Dünya çapında, en eski yazılı atasözleri Mezopotamya'da bulunan tabletlerde bulunmuştur. Buradakiler geçmişin en köklü atasözleri olarak özel bir öneme sahiptir (Güleç, 2011: 10). Sümerlerin okullarında atasözlerini öğretim aracı olarak kullandıkları bilinmektedir. Bugün dünyadaki milletlerin çoğunun kullandıkları atasözleri ile Sümerlerin atasözleri arasında bir benzerlik olduğu açıktır (Oy, 1989: 44).

Geçmişte yazılan kültür toplumlarının birçoğu gelecek nesillere aktarmak için atasözleri biriktirmiştir. Eski Mısır'dan 2500 yılına kadar uzanan atasözü derleme çalışmalarından örnekler bugüne değin ulaşmıştır. Türk atasözü geçmişi, Türk edebiyatının günümüze ulaşan en eski kayıtları olan Orhun Kitabeleri'ne değin gider. Misal, "Tok açın halinden anlamaz." atasözü Kültigin Kitabesi'nde bulunur (Caferoğlu, 1930: 46). Dede Korkut'un hikâye kitabının girişinde birkaç sayfa uzunluğundaki bir yazıda bize birbirine bağlı atasözleri verilmiştir (Başgöz, 1993: 79). Yusuf Has Hacı'ın eserinde "mesel" adı altında atasözleri mevcuttur. 12. asırda Edip Ahmet

Yuknekî tarafından hazırlanmıştır. Atabetü'l- Hakayık 13.- 14. asırlarda, Yunus Emre'ye ait Gülşehri ve Âşık Paşa'nın yapıtlarında atasözü mevcuttur (Birtek, 1944: 11). Atasözlerinin derlenip ayrı kitap veya dergi bölümlerine çevrilme süreci 15. yüzyılda başlamıştır (Oğuz, 2006: 16). Ülkemizde yazılmış en köklü kitap bence Ataların sözleridir. İşte bu yüzden bu kitap, Buhari'nin hadis ilmi gibi çok kıymetlidir. Telif tarihi 885 Hicri olup, nüsha tarihi muhtemelen bu yüzyıldır. Bu kitap Dede Korkut Kitabı'ndan daha eskidir ve içeriğinde 695 atasözü mevcuttur. Sonuç itibari ile kültürümüzün bir yansıması olan atasözümüzün tarihi sözlü geleneğe dayanarak köklü bir geçmişe sahiptir. Türk atasözlerinin en eski yazılı örneğinin Orhun Kitabeleri'nde bulunduğunu ve 8. asra kadar dayandığını bilinmektedir (İzbudak, 1936: 3-4).

2.8. Türkiye Türkçesinde Atasözleri

Çok uzun bir geçmişi olan Türkler 7. asra kadar uzanan çok zengin, güçlü ve köklü bir kültüre sahiptir. Hepsini yazılı kaynaklardan takip edemediğimiz ve sözlü olarak aktarılan kültürel ve dilsel unsurlar arasında ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca dil zenginliğini ve anlatım gücünü açıkça ortaya koyan atasözü, dünya görüşlü bir toplumun yaşam biçimini ve birçok konudaki genel tavrını yansıması bakımından da önemlidir. Atasözleri tek başına bir toplumun genel karakteristik özelliklerini aktarmayabilir. Çünkü dünyanın genel olarak her yerinde kabul edilen ve başka türlü ifade edilemeyen durumlar olabilmektedir. Ancak, diğer kültürel malzemelerle yoğrulduğunda ve düzenli bir sisteme göre işlendiğinde, bu malzemelerin yukarıdaki kültürü yansıma ve toplumsal ifadedeki gücü günümüzde ortaya çıkmaktadır (Mieder 1992: 5-17).

Ata kelimesine ilişkin geleneksel bir anlayışa sahibiz. Yaradan ve Peygamber 'in sözleri gibi, insanın içini etkileyen bir güce sahiptir. Güvenilir ve kutsaldırlar. Yüzyıllar boyunca geniş kitlelerin zorluklarından ve onlardan ilham alan fikirlerden doğdular. Milletinin ortak düşünce ve tavrına dikkat çektiler ve bize yol gösterdiler. Bir atasözüyle kabul gören tutum toplumca benimsenir. Bir atasözü aynı zamanda sonuçlanmayan problemlerin en büyük çözüm noktasıdır (Aksoy, 1988: 131-166).

Atasözleri var olduğu toplumda her zaman değerlidir. Bu sözler Türk milleti üzerinde gözle görülür bir etkiye sahiptir. Atasözünün fikrini değiştirmeden, vermek istedikleri mantıktan vazgeçmeden bugüne kadar devam ettirilebilmesi, onların dil ve kültür değerlerinin güçlü olduğunu göstermektedir. Çünkü o kadar çok denenmiş ki böylelikle değeri ispatlanmıştır. Bu yüzden atasözü Türkler için çok kıymetlidir ve atalarından kalan mirastır. Ayrıca atasözleri nasihat etme konusunda herkese aynı düzeyde etki eder. Türkler için vatan kutsaldır, cesaret ve yiğitlik en

büyük erdemdir, dostluk ve dostluk büyük bir ehemmiyete sahiptir. Türkler tembelliği ve tembel olanı sevmezler. İlim öğrenirler, okurlar, inanır, bilgili olmanın gerekli olduğunu savunurlar. Çocuk yetiştirmenin toplumun geleceği için çok ciddiye alınması gereken bir görev olduğuna inanıyor. Bu ve bunun gibi birçok inanç ve gelenekten edindiği tecrübeyi sürekli olarak çevresine ve çocuklara aktarır. Bu güçlü gelenek devam ederek Türk boylarının edindikleri mirası sonraki nesillere aktarmayı kararlılıkla sürdürdüğünü göstermektedir. Türkçe, bugün dünyada çok geniş bir coğrafyaya yayılan Türk topluluğu tarafından konuşulup yazılır. Atasözlerinin ortak unsurlar olarak ele alınması ve sunulmasının son zamanlarda ivme kazanan dil ve kültür birliğinin yeniden tesis edilmesine yönelik çalışmalara büyük katkı sağlayacağına inanıyoruz (Musaoğlu 1997: 3-16).

2.9. Atasözlerinin Özellikleri

Atasözleri ruh üzerinde derin bir güce sahiptir. Güvenilir ve manevi olarak kıymetlidir, bize rehberlik ederler. Tavrın doğruluğu, herkes tarafından kabul edilen bir atasözünde kayıtlıdır. Bir atasözü, anlaşmazlıklarda karar verme durumunda büyük sorumluluk sahibidir (Aksoy, 1971: 15). Zaten sözlü kültürlerde, önüne getirilen problemler hakkında adil bir karar verebilmek için dava konusuna ilişkin atasözleri bildirmek hâkimin görevidir (Ong, 1993: 51). Atasözleri milli servettir. Birçok konuda değerlendirilmeye önem bu milli değerler, anlatımın güzelliği, dilin gücü açısından çok önemli dil yapılarıdır (Aksoy: 1971, 13).

2.9.1. Kavram Özellikleri Bakımından Atasözleri

Atasözleri, dili ifade etme, kullanma becerisini geliştirmesidir (Pala, 1999: 5). Bu nedenle atasözlerimizi kavramsal nitelikleri açısından incelenmelidir. Atasözlerinin kavram özellikleri açısından şunlar söylenebilir:

I. Toplumsal durumların nasıl olduğunu uzun süreli inceleme ve deneyimlerden sonra tarafsız bir şekilde haber veren atasözleri mevcuttur. Mesela: “Sütten ağzı yanan bir kişi, sütü üfleyerek içer.”

II. Tabiat olaylarında belirli gözlemden sonra gerçekleşme sürecini anlatan atasözleri vardır. Misal: “**Martta yağmaz, nisanda dinmezse sabanlar altın olur.**”

III. Toplumsal olaylarla nasıl ilişki kurduğumuzu uzun süreli gözlem ve deneyim yoluyla öğrenmemizi hatırlatan atasözleri vardır. Misal: “Adamın adı çıkacağına canı çıksın.”

IV. Ahlak ve öğütleri doğrudan doğruya tecrübeye veya mantığa dayalı olarak öğreten atasözleri vardır. Misal: “Bugünün işini yarına bırakma.”

V. Bazı gerçeklerin, felsefelerin ve hikmetli düşüncelerin bildirilmesinde yol gösteren atasözleri vardır. Misal: “Görünen köy kılavuz istemez.”

VI. Gelenek ve görenekleri bildiren atasözü mevcuttur. Misal: “Su küçüğün, söz büyüğün.”

VII. Belirli inançları anlatan atasözleri vardır (Aksoy, 1971: 17-19). Örnek: “Para ile imanın kimde olduğu bilinmez.”

VIII. Atasözleri milli değerleri yansıtır. Her milletin atasözü, kendi varlığını ve kendi karakterini yansıtan bir aynadır. Bir ülkenin düşünceleri, yaşam biçimi, inançları ve gelenekleri atasözlerinde bulunur. Mesela “Türk’e şahadet, en büyük mertebedir.” (Albayrak, 2009: 25).

2.9.2. Biçim Özellikleri Bakımından Atasözleri

Atasözlerimiz bizlerin en kıymetli ürünü olması ile birlikte çoğu zaman diğer ifadelerle karıştırılabilmektedir. Atasözünün biçimsel özellikleri onu diğer ifadelerden ayırmamıza yardımcı olur. Böylece atasözümüz biçim olarak şu özellikleri taşımaktadır:

➤ Atasözleri kalıplar halinde, klişeleşmiş söz grubudur. Sözcükler aynı anlama gelseler dahi değiştirilemez ve yerine başka kelimeler konulamaz, söz dizimi bozulamaz. Bu tür değişiklikler yapılırsa ortaya çıkan söz grubuna anlamı aynı olsa bile atasözü denilemez (Aksoy, 1971: 15). Bu genel bir kural olmakla birlikte, bazı atasözlerinde farklı nedenlerle birden fazla kalıp vardır. Ancak bu eski değişiklikleri dikkate alarak yeni değişiklikleri uygulamak yanlış olur (Su, 1971: 5). Örnek: “Sakla samanı, gelir zamanı.” Atasözünde “zaman” kelimesi yerine “vakit” getirilemez.

➤ Atasözü özlü ve kısadır. Az sözle geniş anlamlar içerir (Çobanoğlu, 2003: 158). Örnek: “İki dinle bir söyle.”

➤ Atasözlerinde en çok geniş zaman kullanılır ve atasözlerinde kullanılan emir kipi bazen nasihattir (Aktaş, 2004: 14). Örnek: “Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur.”

➤ Çok kısa hikâye şeklinde oluşan atasözleri de mevcuttur (Aksoy, 1971: 26).

➤ Atalarımızın sözlerinin arasında iki ifade içeren cümleler vardır (Aksoy, 1971: 31). Örnek: “Alet işler, el övünür.”

➤ Atasözlerinin çoğu, akılda kalıcı olmaları için açık kafiyelerle söylenir (Köksal, 1985: 111). Örnek: “Bağa bak üzüm olsun, yemeğe yüzün olsun.”

2.9.3. Mana Özellikleri Bakımından Atasözleri

Mana açısından zengin ve konu açısından çeşitlilik arz eden atasözleri, geleneksel veya uygun bağlamlarda kullanıldığında fikrin değeri artıracak, mevcut sosyo-kültürel karışıklığı giderecektir

(Çobanoğlu, 2003: 155). Gündelik yaşamda ve çalışmalarda bu güçlü mana özelliklerini sıklıkla kullanırız (Elçin, 1969: 178).

Atasözlerinin geçmişten günümüze kazandıkları anlam genişliğinden bazılarına bakalım:

✓ Atasözlerimizin geneli mecaz anlamlıdır (Aksoy, 1971: 21). Örnek: “Ayağını yorganına göre uzat.”

✓ Gerçek ve mecaz anlamı birlikte barındıran atasözleri de mevcuttur (Albayrak, 2009: 31). Örneğin: “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.”

✓ Birçok atasözü kuralsız cümle biçiminde kurulur, bu da ifadeyi güçlendirir (Aksoy: 1971, 27). Örnek: “Gülme komşuna, gelir başına.”

✓ Karşıt anlama sahip atasözleri mevcuttur. Birbiriyle çelişen atasözleri var. Onların sayısı çok azdır. Aslımı söylemek gerekirse bu atasözleri birbiriyle çelişmez. Bu, alaya almak, yermek, karalamak ve toplumun iç dünyasını yansıtmak amacını taşıyan atasözleridir. Ayrıca farklı olaylara verilen farklı tepkiler, atasözlerinin birbiriyle çelişiyormuş gibi görülmesine neden olur. Böylece atasözünün ortaya çıktığı dönem, atasözündeki amaç, davranışsal ortam, koşullar atasözünün söylendiği ortam ile yakından alakalıdır (Erverdi, 1977: 215).

✓ Atasözleri içeriğinde söz sanatlarını da içerir (Aksoy, 1971: 22). Örnek: “Ye kürküm ye.”

✓ Atasözlerinde birçok farklı yargılama hükmü bulunur. Bunlar eleştiri, telkin, değerlendirme, yargılama, karalama, nasihat, yasak, mizah, alaydır (Öztürk, 1986: 256). Örnek: “Ne ekersen onu biçersin.”

✓ Bazı Türk atasözleri argo sözler içerir ve genellikle ayıptır. Bu çeşit sözler insanların samimi duygularından veya olaya duyulan öfkeden kaynaklanabilir (Çobanoğlu, 2004: 166).

2.10. Atasözlerinin Görevleri

Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Ayrıca bu özellik ile belirli görevleri vardır. Motifler, kulaktan kulağa, ağızdan ağza akan hazır sözler gibi, konuşmanın ritmini verirken hafızayı korur. Bu ifadeler ara sıra ortaya çıkmaz, defalarca tekrar ile oluşur. Düşüncenin kalbi bu sözlerdir. Kalıplaşmış düşünceleri içermeyen hiçbir düşünce devam edemez çünkü sözler düşüncenin merkezidir (Ong, 1993: 50). Bu sözlerin başında atasözleri yer alır ve benzer görevleri de yerine getirirler. Atasözleri bunların ötesinde birçok farklı göreve sahiptir. Genellikle anonim olan atasözleri, bilgelik ileten, gelecek nesiller için mutlaka görüş ve tavsiyeler veren kalıp halindeki

söz gruplarıdır. Bu bakımdan atasözleri, bir halkın kişisel ve çevresine dair engin tecrübelerine dayalı bilgileri gelecek nesillere basit ve özlü bir şekilde aktarma görevine sahiptir (Certel, 1997: 45).

Kıymetli özelliklerinin ilklerinden biri içeriği onaylamak, eğer olmazsa onaylamamak niyetiyle herhangi bir değerlendirmede bulunmadan, doğrulukları ispatlanmış en kullanılabilir olmasıdır (Albayrak, 2009: 30). Türklerin kalplerini ve zihinlerini besler, eğitim düzeylerine ve olgunlaşmalarına yardımcı olurlar. Onları yaşamın farklı aşamalarındaki zorluklar ve tehlikeler konusunda önceden bilgilendirir. Akıllıca kullanılan atasözleri ister sözel ister yazı ile anlatma biçimlerinde olsun, duygularımızı, düşüncelerimizi, bilgilerimizi kolay anlaşılır kılar, etkiler ve hafızamızda kalıcı hale getirir (Duymaz, 2005: 7).

Atasözleri bilgilendirici ve öğreticidir. Üstelik insanoğlunun yüz binlerce yıllık dünya tarihi, diğer canlılara kıyasla yalnız ve çaresiz buldukları doğayla mücadelelerinin tarihidir. Bu nedenle iletişim ve dil, insanların sosyal kültürlerinin oluşumuyla birlikte doğa ile mücadelesinde kültür ve medeniyeti oluşturan en önemli araçlardır. Başka bir söyleyişle atasözü, bir ülkenin doğaya karşı savaşında zafer kazanmasına yardımcı olan işlevsel bir araçtır. Sözlü kültürün ve sözlü edebiyatın insanlık tarihinde belirleyici bir rol oynadığı bağlamda, tamamen söz ve yazıya dayalı iletişimin ancak son bin yılda olağan hale geldiği düşünüldüğünde, duyguların bastırıldığı ve yoğunlaştırıldığı söylenebilir. Düşünceler, müzikal ve sözel yapıları nedeniyle çoğunlukla korunur, kolayca ezberlenir ve nesilden nesile aktarılır (Çobanoğlu, 2003: 151-152).

Sözlü kültür ortamında atasözleri hem kimlik ve dünya görüşüne ilişkin kültürel bilgileri koruma, hem de bu bilgileri bireyler ve dünyalar arasında alınan bilgilerin, sistem, toplum hayatından doğan toplumsal hayatın yasalarının eğitimi yoluyla yayma işlevini üstlenir. Topluluğun evrende kendini yerleştirdiği yerler ve hayata verdiği anlamlar olarak ifade edilmektedir (Çobanoğlu, 2003: 163). Örnek vermek, sözlerimizi desteklemek istediğimizde atasözlerini kullanırız (Erverdi, 1977: 215). Bir ülkenin düşüncesini, inancını, yaşayış biçimini, geleneklerini atasözlerinde görmek mümkündür. Onlar, bu ulusun zekâsında yaratıcılığının ve duygusal gelişmişliğinin en güzel örnekleridir (Güleç, 2011: 10).

2.11. Atasözleriyle Deyimlerin Birbirlerinden Farklı Tarafları ve Benzer Yanları

2.11.1. Atasözleriyle Deyimlerin Birbirlerinden Farklı Yanları

Atasözleri ve deyimlerimiz, ezelden beri zaman içerisinde geçerek günümüze kadar var olan, dil, inanç, kültür ve özellikle sosyal tarih değerlerini koruyan yazıtlardır. Amaçları farklı olsa da,

dilimizin en zengin kaynağıdır ve inanılmaz derecede renkli ve kim olduğumuzun anlamı için ayırt edici anlamlı yorumlar içerirler (Altaylı, 2010: 133). Yaşanılan ülkenin dünya görüşünü aktarır. Deyimler ve atasözleri kısa ama çok farklı ifadelerdir. Atasözleri ile deyimler arasındaki fark:

❖ Atasözleri, genel kabul görmüş sözlerdir. Deyimlerde ise ifade edilen anlamdan farklı anlama sahip olan bütüncül bir yapıdır. (Aksoy, 1971: 37- 52)

❖ Deyim, bir kavrama atıfta bulunmak için kullanılan özel bir ifadedir; Bu genel bir kural ifadesi değildir. Durumları ifade eden deyimlerdir. Bu, deyimleri atasözlerinden ayıran en önemli özelliştir (Aksoy 1971: 40). Atasözleri, deneyime dayalı bir yaşamın sonunu bilgi biçiminde sentezler, öğütler, tercüme eder. Ben bunu söylemiyorum. Deyimsel ayırım, dinleyicinin veya okuyucunun kendi zihninde ve ruhunda yaptığı yargıdır. Bazı deyimlerde yan tümce bileşimine rastlanır. Ancak yargı unsuruna “durum” mevcuttur (Doğanay, 1973: 12).

❖ Atasözleri bir yargıyı veya kuralı ifade ettikleri için her zaman cümle içindedir. Deyimler iki veya daha fazla basit kelimedenden oluşur, ancak konuşulduğunda cümlelere dâhil edilir. Atasözleri sadece kendi yollarıyla söylenebilir. Öte yandan deyimler görevsel hale gelebilir ve birçok cümle içinde kullanılabilir.

❖ Atasözleri, oluştukları zamanların dışında bir fiil zamanı ile kullanılamaz. Sözcükteki ekler de herhangi bir değişikliğe uğramaz. Deyimlere gelince çoğu, farklı fiil zamanlarıyla kullanılan mastarlardır.

❖ Mecaz anlam deyimler için önemli bir yapıdır. Bazı atasözleri gerçekçi, bazıları ise mecazidir (Oy, 1972: 99-101).

❖ Deyim belirli şekilde veya çekici ve hoş bir ifadeyle bir kavram veya kalıba atıfta bulunmaktır. Atasözlerinin amacı yol göstermek, ders vermek, nasihat etmek, doğruyu haber vermektir ki ibret alabilelim. Deyim ve atasözlerinin amaçları bakımından farklılık gösterdiği görülmektedir.

❖ Atasözlerinin şimdiki zamanda kullanılması, atıfta buldukları olayların uzun bir zamana yayıldığını gösterir. Çünkü deyimler kısa süreli durumlarla ilgili olarak, anında ve mastar olarak ifade edilir. Bu durum atasözlerinin deyimlerden daha fazla işleve sahip olması olarak da anlaşılabilir (Karaca, 2000: 119).

❖ Deyimlerin sayısı ve kullanım kapsamı nicelik olarak atasözlerinden fazladır (Altun, 2004: 228).

2.11.2. Atasözleriyle Deyimlerin Benzer Tarafları

Bazı benzerlikler, atasözlerini deyimlerle karıştırmamıza neden olur. Onların yorumu, atasözlerini deyimlerden ayırmamıza yardımcı olacaktır. Atasözleri ve deyimlerdeki benzerlikler şunlardır:

✓ Özlü, kalıp halinde ve anlaşılır bir anlatım aracı olması, her iki kelimenin ortak özelliği olması, aralarında önemli bir benzerlik ve birini diğeriyle karıştırma nedenidir (Aksoy, 1971: 13).

✓ Deyimler, atasözleri gibi kalıplaşmış yargılardır. Deyimlerin sözcükleri, aynı anlama sahip olsalar ve deyim söz dizimini bozmasalar da, başka sözcüklerle değiştirilmemelidir.

✓ Deyimler de atasözlerine benzer biçimdedir.

✓ Deyimler birkaç kelimededen oluşur, deyim ve cümle olmak üzere ikiye ayrılır (Aksoy, 1971: 38-39). Atasözleri genellikle cümleler halinde bulunur. Deyimlerin cümle içinde kullanılması onları atasözleri ile karıştırmaktadır.

✓ Türkçedeki bazı kelimeler kullanımına göre deyim ve atasözü olabilir. Bazı kelimeler çekimleri değiştirilerek bazen atasözü bazen de deyim haline gelir. Bu, deyimler ve atasözleri arasında ayırım yapmamızı zorlaştırır. Örnek: “Açtırma kutuyu söyletme kötüyü.” sözü, “senin için iyi olmayan şeyler söylemesine sebep olma” anlamıyla kullanılmışsa bu söz atasözüdür. “Beni kızdırırsan senin için iyi olmayan şeyler söylerim.” anlamıyla kullanılmışsa deyimdir (Aksoy, 1971: 41).

2.11.3. Türkçede Deyim ve Atasözü Kullanım Biçimi

İlkokul Türkçe öğretim programlarında deyim ve atasözleri yerini almıştır. Sınıfta çocuklar için atasözleri ve deyimleri tanıma 4. Sınıfta başlar. Sözlü ve yazılı öğrenme alanlarında kazanımlar birbirine benzer: “Konuşmalarında kelime dağarcığını cümlelerine uygular.” “Çocukların konuşmalarında deyimler, atasözleri, tekerlemeler, bilmece, atasözleri, mecazlar ve mizahi unsurlar kullanmaları destekler. Öğretmenden bir deyim veya belirli atasözlerini açıklamasını ister.” (MEB, 2009: 79). Okuryazarlık alanındaki atasözleri ile ilgili kazanımlar, “Yazılı söz varlığını kullanır.” biçimindedir. Bu edininin açıklaması “Yazınızı güçlendirecek deyimler, atasözleri, atasözleri vb. kullanılmasını tavsiye ederiz.” şeklindedir. Ayrıca bu başarıya ulaşmak için çalışmalar yapılabilir (MEB, 2009: 89).

Bu programın içinde, “Okuma Metinlerinde Bulunması Gerekli Özellikler” başlığında, “Ders kitabında olan metin çalışmaları, içeriğe denk çeşitli görsel malzemelerin (fotoğraf, resim, afiş

gibi) yanında atasözü, özdeyiş, duvar yazısı veya slogan çalışmalarıyla destek verilebilir” (MEB, 2006: 56).

Var olan “Açıklamalarını deyimler, atasözleri, özdeyişler, alıntılar ve misallerle çeşitlendirdi mi?” maddesi de çok kıymetlidir. İlkokul ve ortaokullarda uygulanan Türkçe öğretim programı, öğretim alanlarının hepsinde atasözleri ve deyimler için bir dil öğretim aracı olarak kullanılan yalnızca konuşma ve yazma öğrenme bölümlerinde kullanılıyor olması eleştiriye açık bir durumdur. İlkokul ve ortaokul programlarında atasözlerinin ve deyimlerin dinleme, okuma ve dil bilgisi öğrenme bölümlerinde de kullanılması, bunlarla ilgili edinimlerin tespiti yapıp çalışma misallerinin hazırlanması değerlidir (Baş, 2002: 60-68).

2.12. Atasözleri ve Değerler Eğitimi

Her milletin atasözü, kendi varlığını ve kendi kimliğini yansıtan bir aynadır. Bir ülkenin düşünceleri, yaşam biçimi, inançları ve gelenekleri atasözlerinde bulunur. Atasözleri, insanların ruhlarının zekâsını, hayallerinin genişliğini, duygularının inceliğini gösteren en nadide örneklerdir. Bu yazıtlar derin felsefeler, güzel icatlar, parlak zekâ, alaycı sözler mevcuttur (Aksoy, 1971: 27). Yani her ülkenin bir karakteri mevcuttur. Bu nedenle her millet kişiliğine, yapısına, hayata bakış açısına ve alışkanlıklarına uygun olarak ayarlanmış atasözleridir. Sözel dönemlerde, bireylerin, toplumların düşüncelerini, yaşamlarını destekleyenler çoğu zaman atasözleri olmuştur. Atasözleri bir dereceye kadar milletimizin karakterini kaydeder. Misal, İngilizlerin siyasi alanda bir itibarı vardır. Yahudiler, ekonomide özel bir yeri olan bir ülkenin insanlarıdır. Türkler de yiğitlik, metanet, haysiyet, sabır ve misafirperverlik gibi erdemlere sahiptirler (Oy, 1972: 17). Bunlar Türk toplumunun kültürünü oluştururlar. Değerler toplumda tarihsel birikim ile ortaya çıkar; tüm toplum tarafından kabul edilen inanışlardır. Değer, doğruyu yanlıştan ayıran temel unsurdur. Yani değerler, ait oldukları kültür kadar millete aittir. Bu sebeple kültürel mirasımız olan atasözleri değerler eğitiminde çok önemli bir konumdadır (Girmen, 2011: 15).

Anlatım gücünü artıran, söylenene zevk veren ve ezberlemeyi sağlayan unsurların yer aldığı bu materyallerin kullanıldığı öğretim durumlarında, öğrenciler kendilerine özgü bir öğrenme deneyimi kazanırlar ve onlara vermek istediklerimizi daha kısa sürede ve daha etkili yapılanmasına destek olurlar. Bizlerin ortak özellikleri, inançlar, ahlak, estetik Türk atasözlerinde tüm fikirler gizlidir (Özden, 2001: 78).

Geçmiş dönemlerden günümüze kadar gelmiş, dilimizi, inanç, kültür ve tarihimizle bağlantılı değerleri koruyarak zaman süzgecinden geçmiş yapılarıdır (Taşdelen, 2000: 122).

2012 yılında Tepeli ve Arıcı atasözlerini anlamaları üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçları şu şekilde açıklanmaktadır: Öğrencilerin atasözlerini anlama düzeyinde doğru yorumladıkları gözlemlenmiştir (Tepeli ve Arıcı, 2012: 227-231).

Birbirine benzer olduğu iddiasına rağmen, en azından bu aşamada ülkelerin ve kültürlerin kendi ulusal veya kültürel kimliklerine sahip olduğu yadsınamaz bir gerçek olmalıdır (Yılmaz, 2000: 137).

Küreselleşen dünyada eğitimin görevi, küresel değerleri kolayca kavrayabilen ve ulusal değerlerini savunabilen vatandaşlar yetiştirmektir. Türk eğitim sisteminin de küreselleşmeden olumlu yönde etkilenmesi için hepimize görevler düşmektedir. Türkiye'nin başka bir toplum tarafından oluşturulmuş, kültürel farklılık olan programları bizlere uyarlaması hedeflere ulaşmamız açısından sapmalara sebebiyet verebilir. Oluşturulmuş bu hazır programlar ne tarihi gelişimi ve toplumsal yapısı ne de imkânları ölçüsünde bizlere uymaz. Kültürel değerleri anlayan, küresel değerlerle bilgi üreten, ulusal değerleri koruyan ve yücelten vatandaşlar yetiştirecek eğitim programları düzenlenmelidir. Gençlerin toplumun kendine özgü koşullarını değiştirme fırsatına sahip olmalarını sağlamak temel hedefimizdir. Bir öğrencinin kendi kültürüne yabancı olmaması ve milletten ayrılmaması için milli ortak kültürün alt yapısının öğretilmesi ve buna saygı gösterilmesi gerekir. Değerlerin bir parçası olarak milli kültürden türetilen ürünlere eğitim müfredatında yer verilmelidir. Bu toplumun geleceğinin, küreselleşmenin olumsuz etkilerinden bir toplumu koruyarak, sağlıklı, sorunsuz, milli ve manevi değerlerine bağlı gençler yetiştirmektir (Şenesen, 2005: 496-497).

Değer ve tutumların ortak bir kültüre dalmış bireylerde oluşması gayet doğaldır. Eğitim yoluyla ulaşılabilecek hedeflerden biri de kültür aktarımıdır. Bir öğrenci bir toplumun bir üyesi olarak yaşam evresi anlayışının etkili özelliklerini taşımasının yanı sıra, geleceğe yönelik beklentiler belirler (Durukan ve İlhan, 2004: 124).

Kısacası, bizler birilerini eğitiriz ve de bizler de bir başkaları tarafından eğitilebiliriz. Çocuklar dünyaya gözlerini açtığı herhangi bir toplumda, o toplumun kültürel birikiminden yararlanırlar. Toplumun kültürel dokusunda önceki nesillerin, zihinsel gücün, tutum ve davranışların, siyasi durumların, din ve ahlakın, dillerin, atasözlerinin ve geleneklerinin izleri vardır. İnsan eserleri ve ürünler birbirini tamamlayarak günümüze değin uzanır. Eğitim, yetişmekte olan kuşağın kültürel

birikiminden en büyük payı alma, içeriğini, kültürü zenginleştirmek, öğrenmeye elverişli bir ortam yaratmak, medeniyetin gelişmesine olanak sağlamak eğitimin görev ve sorumluluğunun bir parçasıdır. Kültür, çevreyi yetişen neslin katkılarıyla besleyen, hırs ve taklitten uzak durup özgün olan bir eğitim sisteminde bireyi olumlu tarafa yönlendiren sistemde kişiler her zaman kazançlı çıkacaktır (MEB, 2010: 2-3).

3. Yöntem

3.1 Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma için konuyla ilgili kaynaklara ve verilere ulaşılarak alan yazın taraması yapılmıştır. Araştırma ile ilgili tez, makale, kitaplar incelenmiş, elde edilen veriler sistematik bir biçimde bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

4. Bulgular

Eğitim: Bireyin yaşam durumlarını, inanış biçimlerini edinmedeki süreçleridir. Bir kişinin becerilerini, tutumlarını ve diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçti (Kaya, 2006: 3).

Atasözü: Çok uzun yıllarca yaşanan, karşılaşılan birçok farklı olayı değerlendiren, sürekli tekrar haline getiren ve nihayetinde dededen toruna aktarılan sözlerdir (Soykut, 1974: 34).

Değer: Bireyin çeşitli insanları, onların niteliklerini, arzu ve amaçlarını, davranışlarını değerlendirirken başvurduğu kıstastır (Güngör, 2010: 28).

Değerler, toplumsal yaşamda önemli özelliklere ve bu özelliklere dayalı olarak yerine getirdikleri çeşitli görevlere sahiptir. Nitekim değerlerin en önemli görevi toplumsal yaşamı biçimlendirmektir (Aydın, 2011: 40).

Kıymet, var olanın öneminin ölçüsüdür (Hökelekli, 2011: 193).

Ataların sözü, uzun süreli deney ve gözleme dayalı olarak anlatılan ve halk arasında popüler hale gelen bir söz, bir kıssadır (TTK, 1998: 155).

Tutum, insan dünyasının bir kısmı hakkındaki anlayışımızın, duygularımızın ve bilgimizin toplamıdır. Değerler, tutumlar için rehber görevi görür. Değerler ve tutumlar arasında tekrar ayırım yapar ve bir tutum belirli bir nesne veya duruma odaklansa da değer nesne ve durumların ötesine geçtiğini belirtir (Güngör, 2010: 27-30).

4.1.İlkokuldaki Derslerde Kullanılan Birkaç Atasözü Örneğini Değerlere Göre Gruplama

1. Değer: “Adil olma”

“Hak diyene akan sular durur.”

“Hak yerini bulur.”

“Herkes ektiğini biçer.

2. Değer: “Aile Birliğine Önem Verme”

“Ata dostu oğla mirastır.”

3. Değer: “Bağımsızlık”

“Kelepçeli eller alkış tutmaz.”

4. Değer: “Barış”

“Nerede birlik, orda dirlik.”

“Sana taşla vurana, sen aşla vur.”

5. Değer: “Bilimsellik”

“Çok bilen çok yanılır.”

“İki ölç, bir biç.”

6. Değer: “Çalışkanlık”

“Yazın çalışan kışın gülüşür.”

7. Değer: Dayanışma

“Birlikten kuvvet doğar.”

“İki taştan değirmen, iki baştan muhabbet olur.”

8. Değer: “Duyarlılık”

“Ne verirsen elinle, o gelir seninle.”

“Yarım elma, gönül alma.

9. Değer: “Dürüstlük”

“Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.”

“Allah’ ın bildiği kuldan saklanmaz.”

10. Değer: Estetik

“Güzel bakmak sevaptır.”

“Güzele ne yaraşmaz.”

11. Değer: “Hoşgörü”

“Hatasız kul olmaz.”

12. Değer: “Misafirperverlik”

“Gelene git denilmez.”

“Misafir kısmeti ile gelir.”

13. Değer: “Sağlıklı olmaya önem verme”

“Sağlık varlıktan yeğdir.”

14. Değer: “Saygı”

“Say beni, sayayım seni.”

15. Değer: “Sevgi”

“Hatır için çiğ tavuk yenir.”

16. Değer: “Sorumluluk”

“Aslan yattığı yerden bellidir.”

“Bugünkü işini yarına bırakma.”

17. Değer: “Vatanseverlik”

“Bülbülü altın kafese koymuşlar, ‘ah vatanım’ demiş.”

18. Değer: “Yardımseverlik”

“İyilik eden iyilik bulur.”

4.2. İlkokulda Türkçe Dersinde Kullanılan Birkaç Atasözü Örneğini Temalara Göre Gruplama

2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı 1-4. sınıflarda kullanılan ders kitaplarındaki temaların ve atasözlerinin dağılımına şöyledir:

1.Tema: “Değerlerimiz”

“Allah kulunu kısmeti ile yaratır.”

2.Tema: “Birey ve Toplum”

“Eski düşman dost olmaz.”

“Hatasız kul olmaz.”

3.Tema: “Oyun ve Spor”

“Kurtla koyun, kılıçla oyun olmaz.”

4.Tema: “Üretim Tüketim ve Verimlilik”

“Ayağını yorganına göre uzat.”

“Çoğu zarar, azı karar.”

5.Tema: “Sevgi”

“Arkadaşını söyle, kim olduğunu söyleyeyim.”

“Gözden uzak olan gönülden de uzak olur.”

6.Tema: “Kurumlar”

“Kadı anlatışa göre fetva verir.”

7.Tema: “Güzel Sanatlar”

“Sanat altın bileziktir.”

8.Tema: “Sağlık ve Çevre”

“Abdala kar yağıyor demişler titremeye durmuş.”

9.Tema: “Güzel Ülkem Türkiye”

“İstanbul’un taşı toprağı altındır.”

10.Tema: “Dünyamız ve Uzay”

“Kar yağar, bereket artar.”

11.Tema: “Hayal Gücü”

“Düş uykudan sonra olur.”

12.Tema: “Hayvanlar”

“Bal olan yerde sinek de olur.”

13.Tema: “Doğal Afetler”

“Sel ile gelen yel ile gider.”

“Zelzeleyi gören yangına razı olur.”

14.Tema: “Yenilikler ve Gelişmeler”

“Akıl akıldan üstündür.”

“Akıl için yol birdir.”

Türk Millî Eğitiminin İlkokul ve Ortaokuldaki Mihver Dersleri Müfredatı’ndan hareketle belirlenen değerler ve bu değerlerin konu edinildiği ilgili atasözleri belirtilmiştir (MEB, 2009: 141).

Sonuç

Bu çalışmada ilkokuldaki Türkçe dersi sürecinde atasözlerinin temalarla uygun olarak değerlerimizin kavranılması, özümsemesi konu edinerek işlenmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Öğrenmede ve tanımlanan programda yer alması gereken değerler ilkokul derslerinde değeri ayrı bir başlık altında mevcut değildir. Biliyoruz ki değerler eğitimi söz konusu olduğunda

ilkokul müfredatında birlik içinde olmalıdır. Ancak örgün eğitimin seviyesi olan ilkokul, bireylerin karşılaşacağı sorunların çözümünde, toplumun değerlerine uyum sağlamada ve toplumsal kurallara uyum için temel becerilerin kazanılmasında kıymetlidir (Gürkan ve Gökçe, 1999).

Türkçe dersi programının mevcut konularından biri değerlerimizdir. Bu konuda Türk kültürü, Türk dili, bayramlar, türküler, bayraklar vs. bulunur. Değerlerimizin içeriğinde daha geniş kapsamda somut kültürel mirasımız konu edilmiştir. Ayrıca Türkçe dil programının ortak amaçlarından biri de öğrencinin yazılı ve sözlü eserler aracılığıyla Türk kültürünü ve dünyasını algılamalarını sağlamaya destek olmaktır (MEB, 2005: 1093- 1113).

Her milletin atasözü, kendi varlığını ve kendi varlığını yansıtan bir aynadır. Bir ülkenin düşünce tarzı, yaşam biçimi, inanç ve adetleri atasözlerinde bulunur. Atasözlerinin bu özelliklerinden dolayı değerler eğitiminde atasözlerinin kullanılması hem öğrencilerin kelime hazinesinin zenginleşmesine katkı sağlayabilir hem de değerler eğitimi kültürel öğelerle destekleyebilir. Türkçe derslerinde değerlerin öğretiminde birlik, çalışkanlık, duyarlılık kavramları ile ilgili çok sayıda atasözleri mevcuttur. Bağımsızlık ve vatanseverlik duygusu kullanım sayısı en düşük olan atasözlerindedir. Türkçe derslerinde değerler öğretiminde atasözleri kullanılırken öğrencinin seviyesine uygun ve atasözleri içeren örnek metinlerin kullanılmalıdır. Metinden yola çıkarak atasözlerini öğrenciler kendi hayatlarıyla bağdaşım kurabilir ve anlamını bulmada tahmin edebilirler. Geleneksel yöntemler yerine atasözlerine dayalı hikâyeler oluşturma, atasözleri değerlendirmeleri hazırlama, atasözleri sessiz film okuma, anlama çalışmaları gibi etkinlikler yapılabilir. Öğrencilerden okulda duydukları atasözlerinin bir listesini yapmalarını istenebilir ve bu yeni duyulan atasözlerinin konu ile ilgili yapılacak etkinliklerden yola çıkarak anlamlarını tahmin etmeleri istenebilir. Eğitimde kullanılan etkili tekniklerden bir tanesi de “Model Olma”dır. Bu sebeple ilköğretim müfredatı bütünlük oluşturacak ve eğitim değerlerini tamamlayacak şekilde revize edilebilir (Tay ve Yıldırım, 2009: 1499- 1542).

Sonuç olarak ilkokul öğrencisini ileriki süreçte yetişkin olduğunda üstleneceği sorumluluklara hazırlamanın temelinde eğitim süreci içinde değerlerimizin kavranması ve yaşamda yer edinmesi vardır. Bu açıdan bakıldığında ilkokul müfredatı; değerler eğitimi, atasözleri, kültür kullanılarak değerlerimizi gelecek kuşaklara aktarmada anahtar kavramlar olarak bizlere destek olacaktır (Gültekin, 2008: 57-78).

Kaynakça

- Akbaba-Altun, Sadegül. “Eğitim Yönetimi ve Değerler”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1.1, 2003, 7-18.
- Akbaş, Oğuzhan. “Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi”. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi EBE, 2004.
- Akıncı, Adem. “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 3.9, 2005, 7-24.
- Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: Atasözleri Sözlüğü-I*. 2 Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1971.
- Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri, Deyimler TDAY Belleten*, 1962, 131-166, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- Aktaş, Şöhret Türkmen. *Seçme Atasözleri ve Eleştirmeli Açıklamaları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004
- Akyol, Hayati. “*Konuşma Becerisi*”, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8, (Ed. Prof .Dr. Ayşegül Ataman vd.), İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.
- Alaylıoğlu, Ruşen ve Ferhan. Oğuzkan. *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: Arif Bolat Kitabevi, 1968.
- Albayrak, Nurettin. *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*. 1. Baskı. İstanbul: Kapı Yayınları, 2009.
- Altaylı, Seyfettin. “Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar”. *Karadeniz Araştırmaları*. 25. http://www.karam.org.tr/Makaleler/136770291_altayli.pdf (07 Nisan 2013), 125-134.
- Altun, Erman. *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2004.
- Altun, F. Türkan. “Mevlana’nın Eserlerinde Dostluk ve Samimiyet Değerlerinin İşleniş ve Eğitim Açısından Tahlili”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, 2010.
- Arslantürk, Gökhan. “Değerler, Siyasal İdeoloji ve Bilişsel Karmaşıklık Düzeyi Değişkenlerinin Oy Vermede Davranış İle İlişkisi”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE, 2012.
- Atabek, Erdal. *Modern Dünyada Değer Kayması ve Gençlik*. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2004.

- Aydın, Mustafa. “Ahlâk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- Aydın Mustafa. Değerler İşlevleri ve Ahlak, Eğitim Bir- Sen, Sayı 19, 2011, 40.
- Aydın, Mustafa. “Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1. 3, 2003, 121-144.
- Aydın, Mehmet Zeki ve Gürler Şebnem. *Okulda Değerler Eğitimi*. İstanbul: Nobel Yayınları, 2012.
- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1999.
- Bacanlı, Hasan. *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. 3. Basım. Ankara: Nobel Yayınları, 2006.
- Bağcı, Hasan. “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Atasözlerini ve Deyimleri Algılama Düzeyleri”. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 27. http://www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/pdf/2010BAHAR/bac_hasan%2091-110.pdf (23 Nisan 2013), 91-110.
- Baş, Bayram. “Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 12, 2002, 60- 68. <http://pauegitimdergi.pau.edu.tr/Makaleler/3360940> (23 Nisan 2013).
- Başgöz, İlhan. “Bir Atasözümüz’ ün Yedi Yüz Yıllık Tarihi”. *İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*. Ankara, (1-7 Temmuz 1993), 79-84.
- Beyzadeoğlu, Süreyya A. *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye*. İstanbul: MEB Basımevi, 2003.
- Birtek, Ferit. *En Eski Türk Savları*. Ankara: Alâeddin Kural Basımevi, 1944.
- Bolay, Süleyman Hayri. “Aşkın Değerler Buhranı”. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul, 2004, 55-69.
- Bulut, Sevilay. “Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi EBE, 2011.
- Canan, İbrahim. *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*. 18 Cilt, Ankara: Akçağ Yayınları, 2009.
- Caferoğlu, Ahmet. “Orhun Abidelerinde Atalar sözü”. *Halk Bilgisi Haberleri*. 1.3, 1930.
- Cebeci, Aylın. “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Ahlâkî Değerlerin Eğitimi ve Öğretimi”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi SBE, 2005.

- Certel, Hüseyin. “Türk Atasözlerinde İhtiyaç ve Güdüler”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 4, 1997, 45-57.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003.
- Çağırıcı, Mustafa. “Fazilet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.12, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- Çağlayan, Ahmet. *Ahlâk Pusulası: Ahlâk ve Değerler Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları, 2005.
- Çobanoğlu, Özkul. *Türk Dünyası Ortak Edebiyat Tarihi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2003.
- Çobanoğlu, Özkul. *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2004.
- Demir, Ömer ve Mustafa Acar. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayınları, 1992.
- Demircioğlu, İsmail ve Tokdemir Muhammed A. Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 6, 2008.
- Dilmaç, Bülent. “İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlâki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi EBE, 1999.
- Doğan, İsmail. “Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu”. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul, 2004, 615-633.
- Doğanay, Ali. *Türk Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Doğanay Yayınları, 1973.
- Doğanay Ali. ve Sarı, M. “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerine Temel Demokratik Değerlerin Kazandırılma Düzeyi ve Bu Değerlerin Kazandırılması Sürecinde Açık ve Örtük Programın Etkilerinin Karşılaştırılması”. *Educational Administration in Theory & Practice*. 39, 2004, 256- 283.
- <http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/690-201106259122-doganay.pdf> (23 Nisan 2013).
- Duman, Asiye. “Sözlü Kültür Ürünlerimizde Giyim Motifi”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Velî*, 49, 2009.
- Duru, Hüseyin. “Atasözleri ve Deyimlerin Yabancılara Öğretilmesinde Yöntem ve Teknikler”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Fatih Üniversitesi SBE, 2009.
- Durukan, Kübra. ve İlhan, B. “Eğitim-Öğretimle İlgili Bazı Atasözü ve Deyimlerimizin Öğrenme-Öğretme Süreci Bakımından İrdelenmesi”. *Millî Eğitim Dergisi*. 164, 2004, 119-125.

http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Millî_Egitim_Dergisi/164/duruhan.htm (23 Nisan 2013).

Duymaz, Recep. *Atalar Sözü Müntehebât-ı Durûb-ı Emsal*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2005.

Elçin, Şükrü. “Türk Dilinde Atalar Sözü”. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 1.2, 1969, 169-179.

Emir, Serap. *Atasözleri ve Vecizelerin Açıklamaları*. İstanbul: Emir Yayınları, 1976.

Ercilasun, Ahmet Bican. *Makaleler*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.

Ercilasun, Ahmet Bican. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Kültür Bakanlığı: Ankara, 1992.

Erverdi, Ezel. “Atasözü”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C.1, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1977, 215.

Feldman, Fred. *Etik Nedir?* F. Burak (çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2012.

Fichter, James. *Sosyoloji Nedir?* N. Çelebi (çev.). Konya: Toplum Yayınları, 1993.

Girmen, Pınar. “Türkçe Eğitiminde Atasözleri ve Değerler Eğitimi”. *10. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitim Sempozyumu*. Sivas, özet, (5-7 Mayıs 2011), http://www.pegem.net/Akademi/bildiri_detay.aspx?id=126946 (24 Nisan 2013).

Göğüş, Barış. *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1978.

Güftâ, Hüseyin. ve Kan, Mustafa O. “İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil İle İlgili Kültür Öğeleri Açısından İncelenmesi”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 2011, 239 – 256.

Güleç, Havise. *Türk Halk Edebiyatı*. 2. Baskı. İstanbul: Kriter Yayınları, 2011.

Gültekin, Mehmet. *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde*. Eskişehir: Açık öğretim Fakültesi Yayınları, 2008.

Gülüm, Kamile. “Coğrafya Öğretiminde Kullanılabilecek Doğa İçin Söylenmiş Türk ve Türkmen Atasözleri Üzerine Bir Araştırma”. *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 2009, 51-58.

Güngör, Ersin. *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. 4. Baskı. S.27-30 İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010.

Güzel, Aslan. *İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya Örneği)*, Ankara: Öncü Kitap, 2010.

Güzel Özmen, (Ed. Prof. Dr. Ayşegül Ataman vd.) “Rüya. *Okuma Becerisi*”, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

Hökelekli, Hayati. “Çocuk ve Gençlerde Şiddet Olgusu ve Önlenmesine Yönelik Öneriler”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 5.14, 2007, 61-288.

Hökelekli, Hayati. *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.

İprişli, S. “3-6 Yaş Çocuğun Genel ve Din Eğitiminde Temel Değerler”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, 2011.

İşcan, Canay D., İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

İzbudak, Veled. *Atalar Sözü*. İstanbul: Devlet Basımevi, 1936.

Kabaklı, Ahmet. *Türk Edebiyatı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1994.

Kadıoğlu, Hatice. *Projeye Dayalı Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Görsel Sunu Uygulamalarına ve Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.

Kadıoğlu Ateş, Hatice. *Projeye Dayalı Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Görsel Sunu Uygulamalarına ve Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi*. İstanbul: Morpa Ofset, 2015.

Kadıoğlu Ateş, Hatice ve Aktaş Emel. Türkiye’de Üstün Yeteneklilerle Matematik Alanında Yapılan Araştırmaların İncelenmesi (Investigation of the Gifted in Mathematics Researches in Turkey), *Uluslararası Özel Yetenekliler Kongresi OZYEK 2017*, 7-9 Nisan/April 2017, İstanbul, 2017, 2680-2691.

Kadıoğlu Ateş, Hatice ve Mazı, M. Türkiye’de Üstün Yetenekliler Eğitimi ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlere Genel Bir Bakış. *Üstün Zekâlılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, 4(3), 2017, 34.

Kadioglu Ates, Hatice & Afat, Nüket. A case study investigating the language development process, Early literacy experien cesand educational problems of a gifted child. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 6(4), 2018, 36-71. DOI:

<http://dx.doi.org/10.17478/JEGYS.2018.83>

- Kadioglu Ates, Hatice & Kadioglu Serdar. Identifying the Qualities of an Ideal Teacher in Line with the Opinions of Teacher Candidates. *European Journal of Educational Research*, 7(1), 2018, 103-111.
- Kantemir Enise. *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991.
- Karaca, F. "Savunma Mekanizmalarına Atıfta Bulunan Atasözleri Işığında Dinî ve Kültürel Psikolojiyle İlgili Bazı Tespitler". *İslamî Araştırmalar Dergisi*. 13.1,11, 2000, 119-125.
- Karaman, Hayrettin. A. Özek, İ. K. Sönmez, M. Çağırıcı, S. Gümüş ve A. Turgut. *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. "Atasözü", Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Kavcar Cahit, Oğuzkan F. ve Sever S. *Türkçe Öğretimi (Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin)*, Ankara: Engin Yayınevi, 1995.
- Kaya, Zeki. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2006.
- Kaymakcan, Recep ve Meydan Hasan. "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi". *Değerler Eğitimi Dergisi*. 9.21, 2011, 29-55.
- Kayra, O. Kemal. "Atasözlerinde Anlam Kaymaları, Zamana Bağlı Anlam ve Coğrafi Mekân Kayıpları". *Millî Folklor Üç Aylık Uluslararası Halk Bilimi Dergisi*. 8.60, 2003, 116-127. <http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/60/60.pdf> (25 Nisan 2013).
- Keskin, Yaşar. "Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması". *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi EBE, 2008.
- Kızılçelik, Sezgin. ve Y. Erjem. *Sosyoloji Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi, 1994.
- Koç, Nurettin. *İslamıktan Önce Türk Dili ve Edebiyatı*. İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2002.
- Köknel, Özcan. *Çatışan Değerlerimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2007.
- Köksal, Hasan. *Millî Destanlarımız ve Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1985.
- Korkmaz, H. "Divanü Lügâti't-Türk'teki Atasözlerinin Anlambilimsel Açından İncelenmesi". *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi SBE, 2007.
- Kuçuradi, İoanna. *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2003.
- Kurt, İhsan. *Türk Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
- Kurudayıoğlu, Mehmet. "Konuşma Eğitimi ve Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler". *TÜBAR*, 13, 2003, 287-309.

- Lovat, T. N. Clement, K. Dally, R. Tommey. "The Impact Of Values Education On School Ambience And Academic Diligence". *International Journal of Educational Research*. 15, 2011, 166-170.
- MEB. *Millî Eğitim Temel Kanunu*. (1739). <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>, (17 Haziran 2013), 5001- 5113.
- MEB. *İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 2005.
- MEB. *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2006.
- MEB. *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1- 5. Sınıflar)*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, 2009.
- MEB. *İlköğretim (4, 5, 6, 7, 8. Sınıflar) Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı*, Ankara, 2010.
- Mehmedoğlu, Y. ve A. U. Mehmedoğlu. (Ed.). *Küreselleşme, Ahlâk ve Değerler*. İstanbul: Litera Yayınları, 2006.
- Mengüşoğlu, Takiyettin. *İnsan Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1988.
- Meydan, Hasan. "İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi". *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE, 2012.
- Mieder, Wolfgang. Atasözü Milli Karakteri Yansıtır mı? *Milli Folklor Cilt:2, Yıl:4, Sayı:15, Güz, 1992*.
- Millî Eğitim Bakanlığı. *Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı*, 26.10.1981 Tarih ve 2098 Sayılı Tebliğler Dergisi, 1981.
- Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. "Etik", İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2005.
- Musaoğlu, Mehman. Türk Halkları Atasözlerinin Konu ve Dil Özellikleri, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi*, Sayı:11, Şubat 1997, 3-16.
- Oğuz, M. Öcal. (Ed.). *Türk Halk Edebiyatı*. 4. Baskı. Ankara: Grafiker Yayıncılık, 2006.
- Önel, Gülcan. "İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Öğrencilerinin Atasözlerini Algılama Düzeyleri". *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi EBE, 2008.
- Ong, Wee Jun. *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözüün Teknolojileşmesi* S. Bostancıoğlu Banon (çev.). İstanbul: Metis Yayınları, 1993.
- Oy, Aydın. *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1972.

Oy, Aydın. “Atasözü”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.4, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.

Öz, Feyzi. *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2001.

Özbay, Murat. *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Becerileri (Alan Araştırması)*. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2000.

Özbay, Murat. *Öğretmen Görüşlerine Göre Ankara Merkez İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*. Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık, 2003.

Özbay, Murat. ve diğerleri. “İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarındaki Kelime Hazinesi Üzerine Bir İnceleme”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 2011, 149 – 173.

Özden, Hacı Ömer. “Türk Atasözlerinde İnsan”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 15, 2001, 75-105.

<http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/ilahiyat/article/viewFile/4033/3857> (23 Nisan 2013).

Özden, Mehtap. “Türkçe Kaynak Metinler ve Türkçe Eğitimi”. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, 2010, 167-180.

Özensel, Ertan. “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. C.1, 2003, 217-239.

Öztürk, Ali. *Türk Anonim Edebiyatı*. 2. Baskı. İstanbul: Bayrak Yayıncılık, 1986

Öztürk, Ali. “Değerler Eğitimi Programının 6 Yaş Çocuklarının Sosyal ve Duygusal Gelişimlerine Etkisi”. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE, 2011.

Pala, İskender. *Ata Sözleri 1000 Söz-1000 Öğüt*. İstanbul: Deniz Yayın Evi, 1999.

Pala, İskender. *Sözün Özünden Dünden Bugüne Atasözleri*. 3. Baskı. İstanbul: Kapı Yayınları, 2012.

Poyraz, Hakan. “Değerlerin Kuruluşu ve Yapısı”. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul, 2004, 81-88.

Püsküllüoğlu, Ali. *Türkçe Sözlük*. 7. Baskı. İstanbul: Can Yayınları, 2008.

Sağlam, Musa Yaşar. “Atasözleri ve Deyimlerde İmgelem”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 18.1, 2001. 45-51.

<http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/2001181MusaYasarSaglam>. (12 Şubat 2013).

Sağlam, Musa Yaşar. *Atasözleri- Kaybolan Kültür Mirasımız*. Ankara: Ürün Yayınları, 2004.

- Şenesen, Refiye Okuşluk. “Küreselleşme Çevresinde Türk Halk Kültürü Ürünlerini Geleceğe Aktarma Yolları”. *Halk Kültürlerini Koruma-Yaşatma ve Geleceğe Aktarma Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. İstanbul, 96, 2005, 187-496.
- Sever, Sedat. *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2004.
- Sezgin, Ferudun. “İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Birey-Örgüt-Değer Uyumuna İlişkin Algıları”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 12.48, 2006, 557-583.
- Soykut, İ. Hilmi. *Türk Atalar Sözü Hazinesi*. İstanbul: Ülker Yayınları, 1974.
- Su, Aydın. *Açıklamalı Ata Sözlüğü*. İstanbul: Hür Yayınevi, 1974.
- Şen, Ülker. Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2007.
- Tarhan, Nevzat. *Güzel İnsan Modeli*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Taşdelen, Vefa. “Türk Atasözlerinde Eğitim”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 33.1, 13, 2000, 121-135.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*. 17, Ankara, 2010.
- TDK. *Türkçe Sözlük*, Ankara, 1959.
- Tay, Bayram. ve Yıldırım, Kasım. Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 2009, 1499-1542.
- Temizkan, Mehmet. “Türkçe ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yazılı Anlatım Çalışmalarını Düzeltme ve Değerlendirme Durumları”. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9/3, 2008, 49-61.
- Temur, Turan. “*Dinleme Becerisi*”, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8, (Ed. Prof. Dr. Ayşegül Ataman vd.), İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.
- Tepeli, Yusuf. ve Arıcı, Ali Fuat. “Lise Öğrencilerinin Atasözlerini Kavrama Düzeyleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi ULUSLARARASI E- DERGİ*. 2.2, 2012, 223-236.
- [http://ebad-jesr.com/images/MAKALE_ARSIV/C2_S2makaleler/2%20\(2\)%20-%202014.pdf](http://ebad-jesr.com/images/MAKALE_ARSIV/C2_S2makaleler/2%20(2)%20-%202014.pdf) (23 Nisan 2013).
- TTK. *Türkçe Sözlük*. Ankara, 1998.

Türk Atasözleri ve Deyimleri I. “Atasözü”, İstanbul: MEB Yayınları, 1971.

Türk Atasözleri ve Deyimleri (Haz. Millî Kütüphane Genel Müdürlüğü). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1992.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi C:1, Dergâh Yayınları, 1977.

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği. *Türk Toplumunun Değerleri Araştırması*. İstanbul, 1991.

Ünder, Hasan. “Türkiye’de Batılılaşma ve Değerlerin Araçsallaştırılması”. Ankara: *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28. 2, 1995, 293-311.

Uygun, Ayşegül. “Kentleşme Sürecinde Ahlâki Değerler”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, 2006.

Yaman, Havva., Taflan Selma. ve Sanem. Çolak. “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 7.18, 2009, 107-120.

Yazıcı, Kubilay. “Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 19, 2006, 499-522.

<http://www.okuloncesi.net/upload/dosyalar/20111113/2246/19.31.kubilayyazici.pdf>(19 Mayıs 2013).

Yılmaz, Muhsin. “Türkçe Atasözlerinde Eğitim Anlayışı”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 1.33, 2000, 137-145.

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/132/921.pdf> (23 Nisan 2013).

Yurtbaşı, Metin. *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996.

Zebidi, Ahmed. *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*. 13 Cilt, K. Miras (çev.), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1981.